

УДК 631.164.23:332

Г. О. Вишняк

Луганський національний аграрний університет

**ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ****G. O. Vyshnyak**

Lugansk National Agrarian University

INVESTMENT SUPPORT OF THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті досліджено сучасний стан і проблеми інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств у контексті динаміки обсягів залучення інвестицій і джерел їх формування. З'ясовано тенденції поліпшення інвестиційного клімату в галузі на основі законодавчого регламентування умов і принципів здійснення інвестиційної діяльності підприємств.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, сільськогосподарські підприємства, розвиток, джерела, законодавче регулювання, інвестиційний клімат.

In the article current state and problems of investment of agricultural enterprises in the context of the dynamics of investment volumes and sources of their formation are examined. Tendencies of the improvement of investment climate in the sector on the basis of legislative regulation of conditions and principles of enterprises investment activity are clarified.

Key words: investment ensuring, agricultural enterprises, development, sources, legislative regulation, investment climate.

Постановка проблеми. В Україні для ефективного функціонування та фінансового забезпечення підприємств АПК важливу роль відіграє інвестування. Поглиблення світової економічної кризи зумовило негативні наслідки для інвестиційного клімату, основним з яких стало різке зменшення рівня інвестиційної привабливості підприємств АПК залучати інвестиційні ресурси на рівні встановленої потреби за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. Більшість проблем прогресивного економічного розвитку підприємств в цілому взаємозалежні. Так, результативність виробництва залежить від фінансово-кредитного забезпечення, яким визначається можливість формування матеріально-технічної бази сільськогосподарських виробництв; зазначене забезпечення, у свою чергу, – від економічної результативності аграрного виробництва.

Сучасний стан матеріально-технічної бази галузі характеризується низькою забезпеченістю сільськогосподарською технікою, її значною зношеністю, нестачею пального, добрив, засобів хімічного захисту рослин, що призводить до зниження рівня культури землеробства і виражається у зниженні рівня родючості сільськогосподарських угідь, розвитку в них ерозійних процесів і т. д. Ця ситуація ускладнює досягнення повного забезпечення населення якісним продовольством. Саме тому залучення інвестицій в аграрний сектор країни сприятиме нарощуванню виробничого потенціалу галузі, впровадженню інновацій, зміцненню продовольчої безпеки країни в цілому та вирішенню значної кількості соціальних проблем на селі, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми інвестиційної діяльності та пошук можливостей виходу із кризового стану вітчизняного аграрного виробництва в умовах перехідного періоду досліджено у працях: О. В. Гаврилюка, М. Д. Гилки, В. М. Гончарова, А. І. Даниленка, Б. М. Данилишина, М. Я. Дем'яненка, С. М. Кваши, М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської, М. М. Кропивка, М. Й. Маліка, Г. М. Підлісецького, А. А. Пересади, П. Т. Саблука, Л. В. Смолій, В. Г. Ткаченко та інших [1-15].

Наукові підходи щодо визначення ключових інвестиційних проблем сформовані П. Т. Саблуком, В. Я. Месель-Веселяком, які вважають, що причина низького рівня інвестиційного забезпечення аграрної сфери полягає в існуванні міжгалузевих диспропорцій в економіці як наслідок диспаритету цін на ресурси і продукцію сільського господарства, а також відсутності компенсації скорочення державних інвестицій в аграрне виробництво за рахунок дії інших ринкових механізмів [15].

Сучасний обсяг і рівень ефективності інвестицій залишаються вкрай недостатніми через наявність низки інших чинників, а саме: нестабільність політичної ситуації, специфіка правової діяльності, низька інвестиційна привабливість українського агропромислового комплексу для іноземних інвесторів, недостатній рівень розвитку ринкової інфраструктури та ін. [4]. Деякі вчені вважають, що питанням стратегічної важливості є сприятливий інвестиційний клімат в аграрному секторі економіки, від реалізації якого залежить соціально-економічна динаміка, ефективність залучення трудових ресурсів у світовій поділ праці, можливості модернізації на цій основі аграрної економіки [8, 10]. До основних причин, що стримують здійснення активізації інвестиційних процесів у нашій країні, насамперед, відносять нестачу у підприємств достатніх сум власних коштів та високу вартість ресурсів, які залучаються у виробництво [12].

Важливе значення вченими відводиться підвищенню інвестиційної привабливості аграрної сфери АПК, котра виступає його інтегральною характеристикою як об'єкта потенційного інвестування з точки зору наявного стану, можливостей розвитку, обсягів і перспектив отримання і розподілу прибутку, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства, ділової активності та рентабельності [14]. Таким чином, багатогранність зазначеної проблематики щодо інвестиційного забезпечення розвитку аграрних підприємств потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження сучасного стану та проблем інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

Основний матеріал дослідження. Аграрний сектор займає важливе місце в економіці України, він виробляє 11-15 % валової продукції, проте на галузь припадає лише 5-7 % інвестицій в економіку країни. Сільське господарство України разом з іншими галузями АПК забезпечує близько 8,2 % валової доданої вартості, зайнятість майже третини працюючого населення, виробництво 95 % товарів масового споживання, функціонування майже 56,5 тисяч господарюючих суб'єктів, що використовують 21,6 млн. га сільськогосподарських угідь. Вироблена в сільському господарстві 1 гривня продукції дає змогу одержувати понад 12 гривень продукції в інших галузях [16].

Потреби в інвестиціях у сільськогосподарське виробництво дуже значні, тому важливим є забезпечення мобілізації всіх можливих інвестиційних ресурсів за внутрішніми та зовнішніми джерелами походження.

Результати проведеного нами дослідження свідчать, що за останні роки в інвестиційному забезпеченні розвитку сільського господарства України намітилися певні позитивні тенденції, і Луганська область не є винятком (табл. 1).

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал сільського господарства за 2007–2011 рр. [17]

Показник	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
Україна					
Обсяг інвестицій, млн. грн.	9337,9	16682,1	9294,9	12105,9	17980,9
Темп зростання, %	100	178,7	55,7	130,2	148,5
У % до загального обсягу інвестицій в економіку	5,0	7,1	6,1	7,1	7,6
Луганська область					
Обсяг інвестицій, тис. грн.	382620	677236	110977	277274	326845
Темп зростання, %	100	177	163,9	249,8	117,9
У % до загального обсягу інвестицій в економіку	3,9	7,5	4,5	5,1	4,7

За рахунок усіх джерел фінансування в 2011 р. у сільському господарстві України освоєно 17,9 млрд. грн. інвестицій, що на 48,5 % більше порівняно з попереднім роком. Власні кошти товаровиробників у структурі інвестицій в основний капітал сільського господарства займають 66 %, кредити – 23 %, прями іноземні інвестиції – 3 %, кошти державного бюджету – 2 %, інші джерела – 6 % [16]. Питома вага інвестиційного забезпечення Луганської області у загальному обсязі інвестицій країни займає 2,3 %.

Варто констатувати, що тенденція інвестування сільськогосподарського виробництва у країні має позитивний характер, за винятком періоду 2008–2009 рр., що є наслідком прояву економічної кризи в усіх галузях економіки.

В цілому інвестиційні процеси в галузі помітно активізувалися завдяки формуванню законодавчих і нормативних основ інвестиційної діяльності, поліпшенню інвестиційного клімату, а також реалі-

зації системи заходів державного характеру, спрямованих на підтримку сільського господарства, за рахунок як власних коштів підприємств, так і довгострокових кредитів, іноземного капіталу.

При цьому основою нормативно-правового регулювання активізації діяльності в зазначеній сфері є закони.

Одним із перших етапів щодо врегулювання відносин в інвестиційній сфері в Україні стало прийняття Верховною Радою України Законів України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 р. та «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. Основне спрямування зазначених законів полягає у забезпеченні рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та джерел походження (вітчизняного або іноземного), а також у забезпеченні ефективного інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції [7].

Також важливе значення має прийнятий 15.03.2001 р. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та інвестиційні фонди)», який визначає правові та організаційні основи створення, діяльності та відповідальності суб'єктів спільного інвестування, особливості управління їх активами, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання активів, особливості розміщення та обігу цінних паперів інститутів спільного інвестування [7].

Державне регулювання в інвестиційній сфері також здійснюється за допомогою значної кількості указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України тощо. Серед них можна виділити такі: Указ Президента від 10.04.2006 р. «Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності»; Постанову КМУ від 28.12.2001 р. «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки»; Розпорядження КМУ від 17.08.2002 р. «Про схвалення Програми «Інвестиційний імідж України» тощо. У 2007 р. затверджено Концепцію реформування податкової системи (розпорядження КМУ від 19.02.2007 р.), якою передбачалось проведення заходів, спрямованих на подолання основних недоліків податкової системи, розроблення та ухвалення Податкового кодексу (2008–2012 рр.), реалізація положень Податкового кодексу для створення сприятливого середовища сталого економічного розвитку на інвестиційно-інноваційній основі [7].

Максимальне спрощення для суб'єкта інвестиційної діяльності порядку отримання послуг, пов'язаних із підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів, шляхом запровадження принципу «єдиного вікна», покликаний забезпечити Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» від 21.10.2010 р. Зазначеним Законом визначаються правові та організаційні засади відносин, пов'язаних з підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна», та передбачається, зокрема, покладання на уповноважений орган функцій взаємодії із суб'єктами надання адміністративних і господарських послуг, що, в свою чергу, значно спростить порядок отримання послуг суб'єктом інвестиційної діяльності, необхідних для подальшої реалізації інвестиційного проекту. 22.12.2011 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність», яким передбачається приведення термінології у відповідність із чинним законодавством, визначення терміна «інвестиційний проект» і змісту складових частин інвестиційного проекту, напрямів, шляхів та заходів державної підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності, а також запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів, які потребують державної підтримки та проведення оцінювання їх економічної ефективності [7].

Таким чином, система нормативно-правових актів свідчить про те, що в Україні законодавчо сформовано сприятливий інвестиційний клімат та умови здійснення інвестиційної діяльності шляхом закріплення на законодавчому рівні принципів і правил її здійснення. Проте одночасно з позитивними тенденціями в інвестиційному забезпеченні розвитку сільськогосподарських підприємств мають місце негативні явища і умови, зумовлені невідповідністю фактичних обсягів інвестицій з їх потребою, що не дає можливості забезпечувати зростання виробництва.

В сучасних умовах підприємства агропромислового комплексу постали перед проблемою нагромадження власного капіталу для здійснення або модернізації виробництва. Невирішеним залишається питання отримання довгострокових позичок у комерційних банках з метою використання їх на інвестиційні цілі.

Аналіз основних джерел фінансування підприємств свідчить, що фінансові результати діяльності останніх років були позитивними, за рахунок поступового нарощування обсягів виробництва. За даними головного управління статистики у Луганській області, у 2011 р. питома вага прибуткових сільськогосподарських підприємств становила 86 %, рівень рентабельності в середньому по галузі становив 21 %. Проте питома вага прибутку у загальній сумі засобів фінансування підприємств займає лише 2 %, що є недостатнім рівнем забезпечення розширеного відтворення на підприємствах за умов їх інвестиційного розвитку (рис. 1).

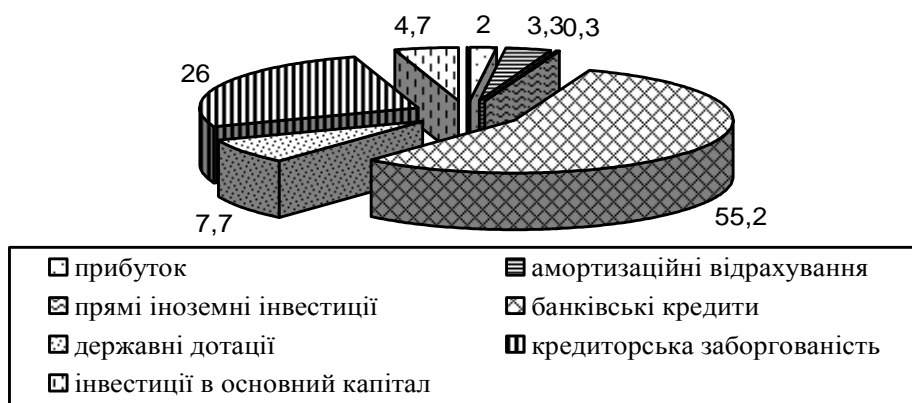

Рис. 1. Структура джерел фінансування сільськогосподарських підприємств Луганської області у 2011 р., % [17]

Амортизаційні відрахування як можливе джерело ресурсів підприємств є недостатніми для сприяння розвитку, вони переважно використовуються не за призначенням, а спрямовуються на фінансування поповнення оборотних коштів.

Таке фінансове становище більшості сільськогосподарських товаровиробників не дозволяє проводити інвестування на оновлення матеріально-технічної бази до рівня нормативів за рахунок власних джерел, зважаючи на низьку рентабельність виробництва. Найбільш вагомим джерелом ресурсів залишається банківське кредитування, розміри якого поступово збільшуються. Завдяки державній підтримці в Україні за останні роки поліпшився стан кредитування агроформувань, починаючи з 2000 р. запроваджена державна програма для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових кредитів, починаючи з 2004 р. – середньострокових, а з 2008 – довгострокових кредитів. Проте процентні ставки, за якими сьогодні сплачуються кредити, залишаються досить високими і становлять 24-27 % річних, незважаючи на зниження облікової ставки Національного банку України до 7,75 %. Більшість сільськогосподарських підприємств потенційних позичальників є непривабливими суб'єктами кредитних відносин через низьку кредитоспроможність. Остання зумовлена незадовільним фінансовим станом, відсутністю ліквідного забезпечення та високими ризиками кредитування підприємств галузі.

В ситуації, що склалася, безпосередні виробники не в змозі самостійно поліпшити ситуацію в інвестиційній сфері, оскільки основні резерви фінансового оздоровлення агропромислового виробництва знаходяться зовні меж компетенції та економічної відповідальності підприємств.

Висновки і пропозиції. Інвестиційне відродження аграрного сектора економіки може бути прискорене за умови обґрунтованого підходу до визначення пріоритетних напрямів використання коштів інвестиційного призначення та належного рівня державної підтримки. В умовах обмеженості джерел фінансування інвестиційні ресурси слід першочергово спрямовувати на розвиток тих галузей та виробництв, від яких на сучасному етапі можна одержати більший ефект із коротким строком окупності, а також які спрямовані на розв'язання гострих проблем сільського господарства. Необхідним є упровадження програмно-цільових принципів використання засобів державного бюджету на інвестиційну підтримку розвитку сільськогосподарського виробництва як пріоритетної галузі через спеціальні цільові програми.

Список літератури

1. Гаврилюк О. В Інвестування в агросектор: ідентифікація та напрями усунення перешкод / О. В. Гаврилюк, Ю. О. Лупенко // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 63–68.
2. Гайдуцький П. І. Аграрна реформа в Україні / [П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук та ін.]; за ред. П. І. Гайдуцького. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
3. Герасимчук Н. Экономические и институциональные условия инвестиционной деятельности / Н. Герасимчук // Экономика Украины. – 1994. – № 12. – С. 3–11.
4. Гилка М. Д. Залучення прямих іноземних інвестицій в оновлення основного капіталу сільськогосподарських підприємств Чернівецької області / М. Д. Гилка // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2010. – С. 105–109.
5. Гончаров В. М. Інвестиційні ресурси та їх економічне регулювання : [монографія] / Гончаров В. М., Навроцький А. А., Коломійцев О. А. – Донецьк : СПД Купріянов В. С., 2006. – 204 с.

6. Дем'яненко М. Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3–9.
7. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/lawsю>
8. Калашнікова Т. В. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки / Т. В. Калашнікова // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 79–84.
9. Кісіль М. І. Інвестиційна та інноваційна складові доктрини аграрної політики України / М. І. Кісіль // Економіка АПК. – 2003. – № 7. – С. 82–87.
10. Кісіль М. Система Projekt Management та залучення інвестицій / М. Кісіль, М. Кропивко // Агробізнес сьогодні. – 2011. – № 20. – С. 22–24.
11. Кожемякіна М. Ю. Оцінка інвестиційних процесів у тваринництві / М. Ю. Кожемякіна // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 60–66.
12. Мельник Ю. Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю. Ф. Мельник, П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15.
13. Наукові праці Донецького національного технічного університету / за заг. ред. д.е.н. В. В. Демент'єва. – Вип. 37-3. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. – 230 с. – (Серія : економічна).
14. Саблук П. Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 3–13.
15. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка]. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.
16. Статистична інформація Головного управління статистики у Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lugastat.lg.ua>.
17. Ткаченко В. Г. О некоторых тенденциях и перспективах развития агропромышленного комплекса Украины / В. Г. Ткаченко, В. И. Богачев // Доклад на Межрегиональном собрании ученых экономистов-аграрников, г. Луганск, 30 марта 2011 г. – Луганск : Янтарь, 2011. – С. 68–78.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2013.

Відомості про автора

Г. О. Вишняк, Луганський національний аграрний університет.